Náučný chodník Pamätihodnosti obce Betliar

Kraj:	Košický
Okres:	Rožňava
Geomorfologická jednotka:	Revúcka vrchovina
Geologická jednotka:	gemerské pásmo
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Betliar
Východisko:	Betliar, Šafárikova ul., kultúrny dom (neďaleko vstupu do areálu kaštieľa)
Trasa:	v intraviláne obce Betliar
Dĺžka, prevýšenie:	?
Čas prechodu:	2 h
Počet zastávok:	18
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: kultúrno-historické

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Čiastočné prepojenie na žltú turistickú značku.

Rok otvorenia: ?2020

Aktuálny stav: Informačné panely sú vyblednuté, ale zatiaľ čitateľné (2020).

Textový sprievodca: nie je; opis lokalít je voľne dostupný na stránke obce („Pamätihodnosti obce“) > .PDF

Kontakt: Obecný úrad Betliar, Šafárikova 67, 049 21 Betliar, tel. 058 / 7983 114

Využiteľnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie ako vlastivedná vychádzka. Odporúčame s prípadnou návštevou kaštieľa a priľahlého parku, v ktorom sú pri významných drevinách informačné tabuľky s ich názvom a miestom pôvodu.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Betliar. Obec severozápadne od Rožňavy vo východnom okraji Revúckej vrchoviny na jej styku s Volovskými vrchmi na Betliarskom potoku nad jeho ústím do Slanej. Vznikol koncom 13. storočia ako banícka osada. Jeho zemepánmi boli štítnickí Bebekovci a od polovice 16. storočia Andrássyovci z hradu Krásna Hôrka. Okrem baníctva boli obyvatelia tiež známymi remeselníkmi na vysokej úrovni, vynikali v tkáčstve, murárstve a spracovaní dreva. Rozmach ťažby a spracovania železných rúd v 18. a 19. storočí priniesol početné pracovné príležitosti v obci a tým jej prosperitu.

Kaštieľ v Betliari. Kaštieľ na severovýchodnom okraji Betliara v ústí doliny Betliarskeho potoka, pritekajúceho spod Volovca. Bol súčasťou rozsiahleho brzotínskeho panstva, ktorí v stredoveku vlastnili Bebekovci. Pravdepodobne oni si tu dali postaviť malý vodný hrádok. Už v roku 1566 však museli územie Horného Uhorska opustiť a ich majetky prešli do rúk cisárskeho dvora, ktorý ich spravoval prostredníctvom kapitánov z hradu Krásna Hôrka. V roku 1578 bol na Krásnu Hôrku prevelený Peter I. Andrássy, čím sa v Gemeri začala takmer 400-ročná „vláda“ rodu Andrássyovcov. Spočiatku boli v pozícii hradných kapitánov, no v roku 1642 dostal Matej II. krásnohorské panstvo i betliarske majetky do dedičného vlastníctva od kráľa Ferdinanda III. Koncom 17. storočia došlo k deleniu rodového majetku, čím vznikli dve vetvy rodu – staršia betliarska so sídlom v Betliari a mladšia dlholúcka alebo monocká, ktorá zostala na hrade Krásna Hôrka. Prestavbou v 80. rokoch 19. storočia sa funkcia kaštieľa zmenila na poľovnícko-reprezentačnú. Na prvom poschodí bola vytvorená galéria predkov, do ktorej sa návštevník dostane cez honosné dubové schodisko s vitrážovými oknami. Na druhom poschodí vznikla obrazáreň so stropným osvetlením, ktorá bola na začiatku 20. storočia adaptovaná na knižnicu s viac než 15 000 zväzkami. Pohodlie rodiny i hostí zabezpečovali salóny, pracovne, herňa i apartmány s kúpeľňami. Kaštieľ nepostihol osud ostatných šľachtických rezidencií – jeho zariadenie nerozkradli, nebol prestavaný a prakticky od znárodnenia slúži účelom múzea. Všetko, čo sa v interiéroch nachádza, patrilo členom rodu Andrássy, ktorí sú považovaní za najvýznamnejších aristokratov v Európe v 19. storočí. Kaštieľ i okolitý park je celoročne prístupný. Kaštieľ je národnou kultúrnou pamiatkou.

Kostol sv. Alžbety vdovy v Betliari. Rímskokatolícky kostol v severnej časti Betliara neďaleko kaštieľa, najstaršia pamiatka obce. Vybudovaný bol na mieste kaplnky v prvej polovici 14. storočia, v 17. a 19. storočí upravovaný. Loď je zaklenutá barokovými klenbami. Vežu pristavali v 17. storočí. Z barokového zariadenia sa zachovala iba drevená kazateľnica zo začiatku 18. storočia so sochami evanjelistov a drevená socha panny Márie kráľovnej z druhej polovice 18. storočia. Na hlavnom oltári z konca 19. storočia je obraz sv. Alžbety vdovy a na bočnom obraz sv. Alžbety Uhorskej.

Malý park v Betliari. Park založený po regulácii Betliarskeho potoka začiatkom 20. storočia na jeho pravej strane, tvoriaci časť centra Betliara. Jeho základom bola lipová aleja, doplnená na strane potoka mohutnými topoľmi. V centrálnom záhone stojí pamätník 675. výročia založenia obce, ktorý tvorí balvan z Volovca (1 263 m n. m.), vrchu vo Volovských vrchoch nad obcou, s pamätnou tabuľou.

Nižná Maša. Osada, miestna časť Betliara, necelý 1 km južne od jeho centra na úpätí vrchu Turecká v okraji Revúckej vrchoviny pri rieke Slaná, kde v minulosti pracovali vysoké pece a železiareň (známa aj ako Jakobina huta či Tomášova huta). Dal ju postaviť v roku 1791 gróf Leopold Andrássy. Na začiatku štyridsiatych rokov 19. storočia ju prevzal gróf Nádasdy. Na jeho pozvanie tu anglickí technici Evans a Dobbs v rokoch 1845 – 1847 postavili prvú valcovňu tyčového železa na parný pohon v Uhorsku. Táto však nepriniesla očakávané výsledky, pretože energeticky bola postavená na báze hnedého uhlia, ktoré sa muselo dopravovať zo značných vzdialeností, čo zvyšovalo náklady. Zlepšenie výkonu železiarne sa podarilo dosiahnuť v polovici 19. storočia Jozefovi Voľnému, ktorý o. i. valcovňu prestaval na vodný pohon Slanej, ktorej časť vody bola odklonená do kanála. Vysoká pec zhutňovala miestne rudy (vrch Turecká) ešte na začiatku 20. storočia. V okolí sú zachované zvyšky kamenných múrov objektov železiarne. Voda Slanej kanálom, ktorý dodnes existuje, poháňala ešte v 50. rokoch 20. storočia turbínu malej vodnej elektrárne, ktorá bola nedávno obnovená. V osade sa zachovali poschodové administratívno-bytové domy tohto železiarskeho podniku z 19. storočia.

Revúcka vrchovina. Pohorie na juhu stredného Slovenska s veľmi členitým pôdorysom i reliéfom ležiace medzi Tuhárom, Poltárom, Rožňavou, Dobšinou, Revúcou, Hnúšťou a Málincom, na severozápade nadväzujúce na Stolické vrchy a krátko i Veporské vrchy a Ostrôžky, na juhovýchode susediace s Juhoslovenskou kotlinou (resp. jej podcelkami Lučenská kotlina a Rimavská kotlina) a Slovenským krasom a na severovýchode s Volovskými vrchmi. Má veľmi pestrý reliéf, čo súvisí s jej tektonickým vývojom a veľmi zložitou geologickou stavbou. Tú predovšetkým na severe tvoria kryštalické horniny, najviac paleozoické ruly, granitoidy a paleovulkanity. V strednej časti sú zastúpené rôzne triasové sedimentárne horniny. V južnej časti sa na neogénnych andezitových tufoch a konglomerátoch vyvinul rozsiahly plochý reliéf (Pokoradzská tabuľa, Blžská tabuľa) s mohutnými kryhovými zosuvmi na jeho okraji na styku s Rimavskou kotlinou. V relatívne menej odolných horninách (napr. neogénnych morských sedimentoch) sú vymodelované brázdy až kotlinky (napr. Lovinobanská brázda, Málinská brázda, Rimavské podolie, Železnícka brázda). Hojný je výskyt nerastných surovín (magnezit, železné rudy, mramor, mastenec a i.) s bohatou ťažobnou históriou (napr. Tuhár, Lovinobaňa, Cinobaňa, Rákoš, Železník, Jelšava, Lubeník, Nižná Slaná, Vyšná Slaná, Dobšiná). Väčšie nadmorské výšky dosahuje v severovýchodnej časti (Železník 814 m, Magura 883 m, Bučina 858 m a Turecká 953 m na severozápad od Rožňavy). Vrchovinou priečne preteká mnoho vodných tokov – Krivánsky potok, Ipeľ, Poltarica, Rimava, Turiec, Muráň, Štítnik a Slaná –, ktorých doliny využívajú dopravné komunikácie. Pôvodne pomerne silno odlesnené územie (lúky a pasienky pri početných neveľkých sídlach aj rozptýleného charakteru) postupne čiastočne zarastá. Prevažne dubové, dubovo-hrabové a bukové lesy majú hospodársky charakter.

Názvy informačných panelov

1. Kultúrny dom
2. Kostol rímskokatolícky sv. Alžbety vdovy
3. Kostol evanjelický augsburského vyznania
4. Evanjelická fara
5. Hasičská zbrojnica
6. Budova správy lesov
7. Budova obecného úradu
8. Malý park

9. Socha sv. Jána Nepomuckého
10. Rodinný dom na Polomskej ulici
11. Bytový dom v lokalite „Píla“
12. Budova základnej školy
13. Budova železničnej stanice
14. Bytové domy na Nižnej Maši
15. Dom Aloisa Šébla
16. Rodný dom Júliusa Koššutha
17. Pomník padlým na miestnom cintoríne
18. Hospodárska budova Kaštieľa Betliar

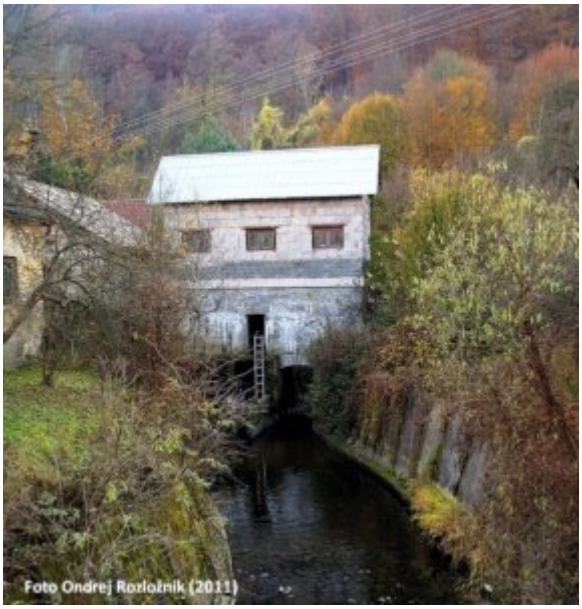

Foto Ondrej Rozložník (2011)

